

Dr Dušan Janjić

POLITIČKA DINAMIKA RATNE SRBIJE

Osnovne karakteristike političkog života su:

a) u Srbiji:

- suspenzija organizovanog javnog delovanja političkih stranaka i organizacija osim onih koje mogu da koriste instrumente savezne, republičke i, u manjem obimu, lokalne vlasti;
- sužavanje tema političkog raspravljanja;
- smanjivanje broja aktera prisutnih na javnoj političkoj sceni, pre svega na organe vlasti odnosno u vladama nacionalnog jedinstva, vladajuće stranke i tzv. podobne pojedince i nevladine organizacije;
- sužavanje prostora za javno delovanje čak i isključivanje iz ovog delovanja istaknutih javnih ličnosti, nevladinih i političkih organizacija koje zastupaju nenacionalističke, umerene i demokratske stavove.

Osnovni razlozi za ovo su:

- rat odnosno ratni uslovi života u kojima se kao prioritet nameće na individulanom nivou, briga za preživljavanja, na javnom nivou, tema odbrane zemlje i NATO bombardovanja. Dakle, potisnuta su tzv. opšta i krupna politička pitanja. Naravno, sukobi oko ovih pitanja su privremeno odloženi ali ne i razrešeni. Odlaganje odnosno zamrzavanje ovih sukoba još više otežava sukobe, a pojačava frustriranost, koja se lako može preliti u agresiju;

- izuzetno restriktivni zakoni (o medijima, univerzitetu, javnom redu i delovanju u uslovima ratnog stanja) koji su doneti tokom prošle godine, a u pripremi za oružano sukobljavanje i naredbe donete po proglašenju ratnog stanja su, na primer, medije stavile pod potpunu i dnevnu cenzuru. No, ova cenzura je "starovremenska" o tome govori i podatak da su uvedene "zabranjene teme" (etničko čišćenje Kosova, odnosi Srbije i Crne Gore, delovanje opozicije i nezavisnih organizacija i pojedinaca, stvarne žrtve i štete od ratnih razaranja itd) i "crna lista" ličnosti čija imena se ne mogu u javnosti spominjati (na primer, Milo Djukanović i Milan Panić);

- nespremnost i neorganizovanost političkih stranaka, kao i mnogih nevladinih organizacija za delovanje u ratnim, izuzetno restriktivnim uslovima, koje su za opoziciju su uslovi skoro ilegalnog rada. Uz to, i neizgradjenost alternativne političke platforme politici Slobodana Miloševića i radikalističkom populizmu [ešelja. Naime, stranke se izjašnjavaju o dnevnim događajima uz obaveznu patriotsku retoriku ("zlikovačko NATO bombardovanje" itd). To onemogućava svestranije i umerenije delovanje, a podstiče ili udvoričko ili radikalističko ponašanje. Sigurno je da se time ne može dobiti pouzdanija podrška javnosti, ali može dodatno destabilizovati politička situacija. Ovome su donekle umakle samo stranke, nevladine organizacije i sindikat "Nezavisnost" zato što imaju relativno dobre kontakte s lokalnim sredinama i u njima postojeće relativno otvorene lokalne medije, fleksibilnu - "nepostojeću" organizaciju ali, i koriste naglašenu potrebu same vlasti za bilo kakvim kontaktom sa Zapadom, u čemu one donekle "kontrolišu" delovanje ovih organizacija kao ono koje nije neposredno političko i antirežimsko.

Sve ovo ima za posledicu:

1) odsustvo udruženih napora organizovanih aktera političkog i javnog života, nedovoljno angažovanje u političkoj podršci odbrani, a još manje sinhronizovanom "bezbolnom" okretanju ka mirovnom procesu. Ova podrška je onemogućena i time što odsustvuju jasno proklamovani ratni ciljevi, Uz to, posebni problem predstavlja nedosledno pridržavanje ovog cilja. Na primer, odbrana nezavisnosti od njenog eventualnog ugrožavanja usled mogućeg prisustva NATO snaga na Kosovu. Medjutim, isti cilj je, u širokoj javnosti, doveden u sumnju posle politički i propagandno nedovoljno pripremljene sednice Savezne skupštine na kojoj je donete odluka o priključenju savezu Rusije i Belorusije. Ili, "promena u hodu" tvrdog stava protiv prisustvo vojnih snaga medjunarodne zajednice u stav da je to prisustvo ipak moguće čak i potrebno. Sve u svemu, otvoreno je pitanje: ^emu ovaj rat? Ali, rasprava o ovome je još uvek u polujavnost. S toga su veliki rizici i od njenog pretvaranja u neorganizovano nezadovoljstvo, koje se može artikulirati u dva oprečna smera: pritisak za nastavak rata do "konačnog ostvarivanja ciljeva" (što i čine [ešeljevi radikali i pojedini "jastrebovi" u JUL-u i SPS, pre svega, u republičkoj i lokalnoj vlasti;

2) Održavanje javnog života svelo se na pojedinačne nastupe pojedinih javnih iz vlasti ili vodja stranaka. To za posledicu ima narušavanje i onako niskog ugleda institucija i izazivanje podela i razdora u samim institucijama, naročito strankama. S drug strane, to je u prvi plan dovelo temu o jakoj političkoj ličnosti. S obzirom da je ugled Slobodana Miloševića svakim danom sve slabiji, otvoreno je pitanje o ^oveku broj 2. Pri tome velika očekivanja se ulažu u političare i javne ličnosti koje nisu nastupale kao "jastrebovi", a u javnoj predstavi se vezuju za ekonomsku (biznis) ili drugu moć. Ovo je motivisano i zabrinutošću gradjana za buduće preživljavanje;

3. Trajnije oštećenje sistema telekomunikacija te elektronskih medija. To znači da će u budućnosti novine i lokalni mediji biti uticajniji jer se brže i lakše obnavljaju. Pri tome su "miljenici" Soros fondacije i raznih fondacija za podršku nezavisnim medijima ("Naša Borba", "Vreme", Radio B 92 i slično) doživeli pravu havariju i prestali da deluju ili da imaju ikakav uticaj u javnosti. To je dokaz više o izuzetno lošoj proceni i političkoj pripremi, obezbedjenju uticaja Evrope i SAD u Srbiji. Lokalni elektornski mediji (poput Rdaio i TV Pančeva itd) i novine kao i list "Danas" koji pokriva čitavu Srbiju, ispoljili su izuzetno vitalnost. Kontrola iz centra ovih medija je i sada, a tek će, u budućnosti, biti otežana. Otuda je za Miloševića jedini izlaz da pokuša da produži režim vanrednog stanja, s obzirom da u većini lokalnih sredina vlast imaju SRS, SPO i tzv. demokratska opozicija. Istovremeno, pojačava će se uticaj glasina, a to kao što je poznato, najčešće, ne radi za diktatorske režime kakv je i Miloševićev.

Razaranja komunikacija i infrastrukture nejedanko su pogodila različite sredine. U svakom slučaju komunikacija i kontrola ovih sredina iz središta - Beograda je otežana. Dakle, ojačan je u Srbiji i onako snažan lokalizam. Odnosno, sve upućuje na to da će, u budućnosti, ojačati značaj lokalne sredine i borbe za vlast u njoj.

4. Tzv treći sektor (nevladine organizacije, nezavisni mediji i sindikati) koji je porpagirao ideje ljudskih prava, civilnog društva i antiratnog pokreta, te predstavljao "prirodne saveznike" Zapada doživeo je raspad.

One grupe i nevladine organizacije koje su najdirektnije propagirale NATO intervenciju ili su organizaciono bile deo mreže sa značajnim američkim uticajem (Helsinški komitet, Centar za antiratnu akciju, Soros fond - Fond za otvoreno društvo itd), a čiji su "lideri" završili su u izbeglištvu (pre

svega Budimpešti, ali i, u manjem broju, u Zapadnoj Evropi i SAD) prednjače u radikalizmu ocena stanja u Srbiji i podršci NATO delovanja. Medjutim, oni iz ove grupe koji su ostali u zemlji prednjače u tzv novokomponovanom patriotizmu, u oštroj javnoj osudi NATO bombardovanja i zanemirivanju albanskih stradanja. To je doprinelo da su ove organizacije i grupe izgubile, i ranije ograničen, uticaj i ugled u Srbiji. S obzirom, da u inostranstvu nastavljaju snažnu podršku NATO akciji ili se uključuju u projekte tzv. budućeg vesternizovanja srpskog društva otežavaju rad i delovanje onih organizacija i grupa koje su ostale u Srbiji i deluju u pravcu očuvanja i širenja uticaja i apsorbuju značajni broj intelektualaca usmeravajući ih ka egzilu, a ne povratku u zemlju. To će usloviti da, za izvesni period, ove organizacije neće moći da obnove značajniji rad i da će morati da traže kanale posrednog delovanja.

Od prvih dana rata (26. marta) sedamnest nevladinih organizacija i sindikat "Nezavisnost" (do sada je broj organizacija porastao na preko trideset, uz širenje mreže na lokalni nivo, u Vojvodini, Centralnoj Srbiji) je nastavilo svoje delovanje. Time se stvaraju pretpostavke za njihovo značajnije učešće u posleratnom javnom životu. Ovo delovanje bi moglo biti društveno i politički uticajnije nego što je bilo pre početka oružanih sukoba na Kosovu i NATO bombardovanja.

Ugled i uticaj Srpske pravoslavne crkve je u porstu. Crkva će biti značajan činilac i budućih političkih pormena.

PO svemu sudeći stvaraju se izvesne pretpostavke za delovanje po modelu "horizontalnih struktura".

b) **Na Kosovu** javni politički život faktički ne postoji:

1) Medju Srbima i drugima "Nealbancima" dominira službena propaganda, kontrola vojske i policije

kao i sve приметnije delovanje i paramilicijskih snaga, kao i širenje glasina. Sav politički život je u funkciji odbrane zemlje, "suzbijanja šipatrskog secesionzima" i samoodržanja;

2) Medju Albancima koji su ostali na Kosovu vrlo je malo istaknutih i uglednih političkih i intelektualnih lidera. Oni su u takvim životnim uslovima da su isključeni iz političkog života. Oni su pod strogom kontrolom obe strane (vojske i policije ali i same albanske populacije, kao i OVK, a i izbeglica).

Ugled i uticaj dr Ibrahima Rugove i ostatka LDK koji je prvih dve - tri nedelje, bio značajan i zbog činjenice da su ostali na Kosovu, počeo je da se krnji posle potpisivanja "izjave o saradnji" sa Miloševićem. Zapravo, medju Albancima je široko uverenje da Milošević nastoji da, uz prinudu, iskoristi Rugovu za nametanje njegovog modela samouprave i privremene autonomije Kosova. S toga će biti značajno ako Rugova uspe da obnovi rad stranke - DSK i kontakte sa elitom u izbeglištvu. U suprotnom će ojačati uticaj Taćija što će u teško iskušenje stvaiti Miloševića i mirovni proces. Tada bi ispalo da je Milošević, neodgovorno, jeftino i brzo, "potrošio" ugled Rugove i ojačao trend radikalizacije medju Albancima, u egzilu i na Kosovu. To NATO dovodi u položaj podrške snaga OVK i stvaranja Velike Albanije. Ovo će pak znatno suziti uticaj NATO -a u Srbiji ali i u Makedoniji, pa i šire.

Medju Albancima, na Kosovu, "lojalne stranke" poput Kosovske demokratske inicijative simuliraju političku aktivnost i to u uskom okviru "borbe protiv separatista" i "albanskog protivljenja humanitarnoj katastrofi prouzrokovanoj NATO bombardovanjem". Medjutim, ovakve stranke su bez ikakvog uticaja u stanovništvu, te i bez perspektive.

Medju Albancima u egzilu dolazi do radikalizacije političkog života i sukobljavanja između vlade koja je, u pozivu na dogovor iz Pariza, formirana oko Tačija i vlade Bukošija. U poslednjim danima, u sukob se uključilo i Predsedništvo LDK u egzilu, a u nastojanju da amortizuje negativne efekte pada Rugovinog rejtinga kao i da povrati svoj uticaj medju Albancima. No, sigurno je da će albanska strana dočekati kraj rata homogenizovana oko antisrpskog stava i opredeljenja i stava da se, što pre, okonča privremeno stanje i to potpunom nezavisnošću Kosova.

Dakle, albanski politički život, koji i do sada bio organizovan u posebnom i paralelnom političkom polju, će i u buduće biti potpuno odvojen od političkog života Srbije, Crne Gore i "Nealbanaca" na Kosovu. Zavisno od institucionalnog političkog aranžmana na Kosovu ovaj politički krug će izazivati odgovarajuće posledice. Ukoliko se primeni model poput onog koji su zagovarali Hil i Hlobruk, a koji je primenjen i u Bosni: relativno brzi opšti izbori za institucije na Kosovu. Može se sa sigurnošću reći da će to za rezultat imati produbljavaње jaza, nestabilne vlade i ojačavanje radikalizma pa i iredentizma u Srbiji. Povoljniji model bi bio da se uz međunarodno posredstvo ili "protektorat" postepeno sinhronizuje rad paralelnih vlasti, a da se učešće Albanaca u vlasti Srbije i SR Jugoslavije rešava privremenim rešenjima i postupnim integrisanjem. Tako bi se jedan značajan faktor radikalizacije ("nacifikacije") srpskog političkog tela antialbanstvo i Kosovski mit neutralisao i olakšalo uspostavljanje umerenije republičke i savezne vlasti.

c) u Crnoj Gori:

Politički život se odvija relativno regularno uz pojedinačen ekscese koje nameće SNP Momira Bulatovića, ponekada, u saradnji sa vojnim vlastima u Crnoj Gori. Cilj ovih aktivnosti je da se

javnosti nemetne teme o Djukanovićevoj "izdaji" i da ovog mimo izbora smeni.

Zbog nespremnosti gradjana Crne Gore da se Crna Gora upotpunosti uvuče u rat i izloži napadima NATO snaga i zbog snažne kontrole koju Djukanović i koaliciona vlada (DPS, SDP i Narodne stranke), imaju nad aparatom vlasti (policija, pre svega), medijima i javnošću ova je situacija "pod kontrolom". Zapravo, učvršćuje se vlast Djukanovića. Trebalo bi očekivati da, nakon rata, Djukanović "dotuče" Bulatovća i to upravo proglašavajući ga, uz Miloševića, za glavnog krivca za ratne gubitke i za nelojalnost "pravim interesima Crne Gore i Jugoslavije". Verovatno je da će u tome Djukanović imati snažnu podršku i srpske javnosti ne samo opozicione nego i oficijelne koja će tražiti "žrtvene jarce", Bulatovići (Pavle i Momir) su "dobri kandidati" za "žrtvu" jer su na položajima na kojima su formalno izuzetno odgovorni za rat i nejkove rezultate. Uz to, oni nemaju tako snažnu infrstrukturu, kakvu naprimer ima "mogući kandidat broj 2" [ešelj. Oni su i Crnogorci. To omogućava Miloševiću nastavak igre na kartu srpsko - crnogorskog nepoverenja.

Moguće je da će Djukanović, uz podršku Zapada, a i radi ojačavanja sopstvene politike demokratizacije i reforme i na saveznom nivou, proširi svoje političko delovanje i u Srbiji. To je moguće da se učini bilo preko osnivanja DPS-ove "sestrinske" partijske organizacije ili kroz političku i izbornu saradnju sa nekim od postojećih opozicionih partija i organizacija, kao i sa delom umerenih u vlasti.

Moguća obnova političkog života po prekidu NATO bomboradovanja i smanjenja ili prekida oružanih sukoba na Kosovu teći će u sledećim pravcima:

a) Obnove političkog delovanja stranaka:

Ova obnova će biti brža za one stranke koje su i u toku rata imale "priključak" na vlast. Međutim neke od njih (pre svega SPS i JUL) će morati da prodju kroz unutrašnje podele i reorganizaciju vodjstva, promenu programa i načina delovanja.

Brzina i obim obnove političkog delovanja stranaka će zavistiti od ekonomske moći koju kontrolišu pojedine od stranaka. Ta podela je, u najopštijim crtama iskazano, sledeća:

- Od "vladajućih stranka" jedino SPS pod svojom kontrolom drži stvarne poluge ekonomske moći. To se čini kroz političku i menadžersku kontrolu velikih javnih privrednih sistema i preduzeća kao i konjuktturnih poslova;

JUL ima realtivno sužen uticaj u velikom poslu ali i svojevrsni "političko - finansijski reket" nad brojnim srednjim i malim javnim i privatnim preduzećima kao i nad pojedinim konjuktturnim poslovima (nafta, maline itd);

Naravno, u gradjenu svoje moći SPS i JUL se oslanjaju na uticaj u distribuciji sredstava iz saveznog, republičkog kao i budžeta u brojnim lokalnim sredinama u kojima su na vlasti. Zato je izvesno da nastavak rata i razaranja privrede kao i siromašenje stanovništva - poreskih obveznika, uz povećanje troškove održavanja vlasti, teško pogadja ove stranke. S obzirom na sužavanje raspoloživih izvora za održanje ekonomske i političke moći, izmedju pojedinim interesnim grupama u ovim strankama kao i izmedju SPS i JUL pojačava se rivalstvo;

- Srpska radikalna stranka se oslanja na relativno ograničen uticaj na distribuciju republičkog i lokalnih budžeta u opštinama u kojima je na vlasti, na svoj udeo u menadžerskoj strukturi javnih preduzeća i na deo malog biznisa;

- SPO deluje pre svega u lokalnim sredinama u kojima je na vlasti (Beograd, Kragujevac, Pančevo itd). Na

republičkom nivou SPO se oslanja na monoplu u upravljanju RTV Studio B. Do "isključivanja" Vuka Draškovića, predsednika SPO iz Savezne vlade, SPO je imao pristupa i na drugim elektronskim, a i u pisanim medijima. Ekonomsku snagu SPO gradi na učešće u lokalnoj vlasti i na vezama sa malim i srednjim privatnicima;

- Nova demokratija je, s vremena na vreme, prisutna u javnosti preko medija. Ona nema razvijenu infrastrukturu, a ni znatnije delovanje na terenu. Uticaj i povezanost ove stranke sa državnim aparatom i pojedinim segmentima ekonomske moći, pre svega srednjeg i malog biznisa nije zanemarljivo;

- DSS dobija značajan prostor u medijima pre svega zbog svog naglašenog "patriotskog" i antiameričkog stava. Međutim, to je stranka slabe infrastrukture i ograničenog uticaja na lokalne sredine, a kroz učešće u lokalnoj vlasti;

- Savez za promene politički ne deluje kao celina. On de facto ne postoji. Deluju samo pojedine članice odnosno njeihovi liđevi i to javnim izjavama. Neke od njih, poput Demokratske Stranke, Demohrišćanska stranka Srbije (na primer, u Kraljevu), Nova Srbija (u ^ačku) kao i stranke, izvan Saveza, lokalnog i manjinskog sastava i uticaja (Liga Socijaldemokrata Vojvodine, Savez Vojvodjanskih Madjara, Stranka demokratske akcije - Suljemana Ugljanina itd) održavaju svoje političko postojanje i delovanje pre svega u javnosti lokalnih sredina i skoro incidentalno na republičkom nivou, pre svega u okvirima "patriotskog ponašanja". Zavisno od uporišta u lokalnoj vlasti i u malom biznisu ove stranke imaju i različiti stepen ekonomske moći. No, ovaj uticaj je nizak. Uz to, za ove stranke je karakteristično da su prisutne uglavnom kroz javna saopštenja i delovanja njihovih vodja ili vodjstava. Kakva je njihova stvarna akciona osposobljenost i moć videće se po normalizaciji političkog života.

b) **Pad ugleda i značaja političkih stranaka, a jačanje uticaja "stara - novih političkih ličnosti" i organizvanih interesnih grupa:**

- Uočljivo je da sve političke stranke, te i vladajuće doživljavaju, snižavanje ugleda i uticaja. U javnosti, raste nezadovoljstvo s političarima, a raste ugled pojedincima iz biznisa i javnim ličnostima koje nisu neposredno odgovorno za rat. Izgleda da će "ovek broj 2" ili "Ljudi druge linije" nastati iz redova onih koji sada imaju ili stižu znatniji uticaj delovanjem u pojedinim institucijama vlasti (pre svega, vlade) i na javnoj sceni. Naravno, ovaj smer će umnogome zavisiti od toga kako će se i kada završiti NATO bombardovanje.

c) Nema izgleda da će na primeru Srbije, biti demantovano pravilo: Vlada koja je počela rat, ne pada dok rat traje. Takodje: Vlada pod kojom je zemlja razorena, ne realizuje obnovu i izgradnju zemlje.

Najbezbolniji put uspostavljanja privremene, a koliko - toliko efikasne vlasti je reformisanje postojećih vlada Srbije i SR Jugsolavije kao i postepeno vraćanje Miloševića u ustavne okvire. Taj bi period mogao da traje do godinu i po odnosno do isteka mandata Miloševića i novih izbora za savezne i lokalne skupštine. Dakle, verovatna je **reorganizacija postojećih vlada** (savezne i republičke). Time bi se odložili izbori. Uostalom, izbori bi, zbog neravnomernosti uticaja i ekonomske moći stranaka, privilegovale sadašnje vladajuće stranke (pre svega, SPS, JUL i SRS) odnosno stranke rata i sukobljavanja to jest radikalizacije Srbije. Zapravo, ponavila bi se situacija iz Republike Srpske.

Uz to, teško je predvideti da će Milošević napustiti političku scenu. Njegovo uklanjanje, sada, ne može

da organizuje i izvede niko iznutra, a još manje je verovatno da to može da uradi Zapad. Dakle, izuzetno oslabljeni Milošević će ostatiti na političkoj sceni i nužno biti jedan od njenih relevantnijih aktera. Njegov glavni problem je kako da ostvari bilo kakav kontakt sa Zapadom, posebno sa SAD. Srbija i Milošević će biti prinudjeni i da se suoče sa sledećim iskušenjima političkog preživljavanja:

prvo, da se sukob ne prelije u građanski rat unutar Srbije. Ovaj rat bi mogle jedino da isprovociraju paramilicije i s njima povezani ogranci mafije i države i to po njihovom povlačenju sa Kosovu u Srbiju;

drugo, jačanje uticaja socijalne demagogije i "ratnog komunizma" [ešeljevih radikala;

treće, narastanje nezadovoljstva u državnom aparatu usled pogoršanog ekonomskog, socijalnog i političkog stanja.

Posebni problem predstavlja Vojska. Ona mora biti reformisana. Na pravac i obim reforme će uticati i zahtevi medjunarodne zajednice ali i vreme i način završetka rata odnosno njeni gubici u ratu. Ovaj rat je bio poslednja šansa za rehabilitaciju Vojske za gubitak ratova u Hrvatskoj i Bosni. Ona je tu šansu iskoristila da povрати samopuzdanje i ugled u društvu. U generalu Pavkoviću je dobila heroja i najverovatnije načelnika general štaba, koji može da garantuje uspešan i kontrolisan proces reforme. Zanačajnije pobune u samoj Vojsci ili iz nje organizovane skoro da su isključene. To je, između ostalog, i zbog toga što je sadašnji vojni vrh, a i sam Pavković odan Miloševiću. Nezadovoljstva bi mogla nastati među onima koji, usled rata ili reorganizacije odnosno reforme, mogu da ostanu izvan Vojske. Do sada se pokazalo da je Vojska institucija koju kad neko napusti ne može sa sobom da ponese i moć koju mu je ona davala. Dakle, ključno pitanje će biti: Kako će se Vojska finansirati i na koji će se budžet (republičke ili savezni) vezati;

četvrto, suzbijanje nezadovoljstava unutar SPS i JUL - a zbog suženih mogućnosti održavanja predratne ekonomske i socijalne moći. Dakle, Milošević će morati da optira za one delove stranaka koji mu garantuju izvesniji produžetak političkog života. To su pre svega oni koji imaju znatniju ekonomsku moć, a mogu da ga približe Zapadu, pre svega SAD, a da budu i "po volji" Rusije. Za to najviše izgleda imaju oni pojedinci iz vladajuće strukture čiji ugled, iako je na relativno niskom opštem nivou, u poslednje vreme raste (na primer, Milan Milutinović, Mirko Marjanović, Bogoljub Karić, Milan Beko i td).

Ovaj proces predpostavlja:

- saglasnost i saradnju SAD i Rusije u kontrolisanju Miloševića i garantovanju da će Milošević, po "modelu Pinočea", nastaviti da vrši vlast do isteka manadata, ali u okviru odredjenom Ustavom SRJ;
- prihvatanje od strane Miloševića rezultata izbora u Crnoj Gori i uvođenje u Saveznu skupštinu i vladu predstavnika vladajuće koalicije odnosno kompromis sa Djukanovićem oko izbora Saveznog premijera. To bi stvorilo povoljnije okolnosti i za jačanje umernih, demokratskih i reformski opredeljenih stranaka, grupa i pojedinica iz Srbije;
- rekonstrukcija republičke vlasti koja bi uz vodjstvo nekog "pragmatičnog socijaliste", mogla da uspostavi novu većinu sa SPO, Novom demokratijom i drugim malim strankama u Skupštini Srbije.

Ovakva podela uticaja i vlasti ne garantuje potpunu već samo neophodnu i nužnu stabilnost, a u prelaznom periodu. Nasilno uklanjanje sa vlasti Miloševića; kao i pokušaj nametanja proameričke vlade, izazvalo bi snažan otpor brojnih i uticajnih grupa koje su svoju sudbinu vezale za njega. To znači i čitavog

SPS i JUL-a, a i brojnih segmenta javne i sive ekonomije kao i mafije.

d) Otvoreno je pitanje **aktera u procesu transformacije odnosno buduće preraspodele političke vlasti, socijalne i ekonomske moći:**

Da je unutar vladajuće strukture (SPS - JUL - SRS - SPO), započeo proces zauzimanja startnih pozicija za "novi početak" svedoči i nedavni "mirovnjački iskorak", a potom i udaljavanje iz savezne vlade Vuka Draškovića. Po svemu sudeći SPO će ostati aktivni činilac političkog života i u budućnosti. No, teško da bi Drašković i SPO mogli da budu No.1. Njihova šansa je u podršci eventualno promenjene politike SPS i to uz Novu demokratiju i "moćne pojedince" kakav je Bogoljub Karić.

Radikali V. [ešelja nastoje da, kroz najnovije obnavljanje sukobljavanje sa SPO, istisnu ovaj iz političkog života i da odlože otvoreno sukobljavanje s SPS i JUL - om oko načina vladanja Srbijom i Jugoslavijom posle rata. Svoju šansu Radikali grade na svojevrsnom "ratnom komunizmu", dakle na produžavanju ratnog ili vanrednog stanja, izolacionizmu i "urušavanju" državnog aparata.

Savez za pormene teško da bi mogao, bez značajnije podrške spolja (iz Evrope, SAD ili Crne Gore), da obnovi delovanje i da ostvari znatniji uticaj.

Značajan fenomen predstavljaju i pojedini poslovni ljudi (na primer, Mirko Marjanović, Boljub Karić itd), Srbi - poslovni ljudi iz Amerike (pre svega, Milan Panić, Majkl Djordjević ili "politički emigranti" poput Srdje Popović, Vesne Pešić itd), Londona, Francuske (Boris Vukobart, na primer) Moskve itd. Ovi poslovni ljudi svoju moć se izgrdaili na povezanosti svojih poslovnih interesa na tržištima Rusije, bivšeg SSSR - a i Istočne Evrope, Ovi bi krugovi mogli značajnije da utiču na buduću politiku i na sastav političke elitu u Srbiji

i Crnoj Gori. Oni bi i Miloševiću mogli da ovore put ka Zapadu (pri čemu je Panić skoro isključen) ali i da započnu obnovu i izgradnju Zemlje.

Sve u svemu, pred Srbijom je dug period razvoja demokratskih potencijala i proevropske vlasti. Značajan činilac takvog kretanja biće i tzv. treći sektor odnosno povezivanje svih demokratskih i modernizacijski orijentisanih stranaka, nevladinih organizacija, sindikata, intersenih grupa i pojedinaa u "horizontalne strukture". Rat je povećao šanse ovakvog delovanje utoliko što je Srbiji i SR Jugoslaviji, te i samom Miloševiću nametnuo saradnju sa Evropom i SAD. Ovakve strukture ga mogu trajnije povezati sa ovima. One mogu biti i dodatni kanal saradnje sa Djukanovićem, ali i s Albancima. Ovo povezivanje bi, u slučaju pokušaja Miloševića da izbegne kompromis i podje putem građanskog rata ili lične diktature, što je skoro isključeno, bilo i najefikasniji put organizovanja otpora.

Beograda, 05. 05. 1999